

weinig smakelijk product op.

Uitgebreid werd ook het areaal voor groente en fruit – landbouwproducten (wij komen er op terug) waar de Duitsers een intense belangstelling voor hadden: er werd ca. 20 000 ha méér mee beteeld. Een deel van die grond werd gevonden door de bloemenkwekers te dwingen, op de productie van groente en fruit over te schakelen. Dat begon al in '41 maar de omschakeling werd eerst in '42 met kracht doorgezet: de helft van de kassen en van de 'koude grond' die voor bloemen gebruikt was, moest toen voor de groenteteelt ter beschikking gesteld worden. Het was een harde slag voor de kwekers die planten welke nog jarenlang bloemen hadden kunnen opleveren, nu op de mestvaalt moesten gooien; de groente bracht ook veel minder op dan die bloemen.

Het gebrek aan kunstmest was slechts één van de vele moeilijkheden waarmee men in de akker- en tuinbouw te kampen kreeg. Op de paardenvorderingen en het tekort aan klompen komen wij nog terug (dat waren tevens problemen voor de veehouders) – hier willen wij speciaal vermelden dat, door het tekort aan metalen, nieuwe landbouwgereedschappen schaars werden: zelfs gewone schoppen, sikkels en zeisen waren van de zomer van '43 af slechts met grote moeite te vinden; zij waren dan ook nog dubbel zo duur als vroeger. Een probleem vormde voorts het oogsten: de beteelde arealen waren veel groter geworden (men denke alleen al aan de rogge), maar er waren geen landarbeiders bij gekomen. Wie bij de oogst werkzaam was, moest langer en harder zwoegen dan vroeger. In de periode augustus-oktober '42 werden ca. vijf-en-veertigduizend scholieren bij het binnenhalen van de aardappeloogst ingeschakeld, zulks tegen een beloning van f 10 per week; zij mochten dan bovendien elk per week tien kilo aardappelen bij de boer kopen. Het experiment werd geen succes. 'De jeugd', aldus de inspecteur-lager onderwijs in de inspectie-Gorinchem,

'heeft niet meegeholpen om de oogst binnen te halen, doch zich beijverd om voorraad te verzamelen voor eigen gebruik. Voor dit doel hebben zeer veel leerlingen zich ingezet en in tal van gezinnen heeft men langs deze weg een extra-rantsoen voedsel voor de winter kunnen bemachtigen.'¹

Er manifesteerde zich bij het oogsten echter niet alleen een tekort aan goede arbeidskrachten, ook het oogstgaren, onontbeerlijk voor het binden

¹ OWC: *Het onderwijs in 1942*, p. 314. In de herfst van '41 en '42 werd de schooljeugd voorts ingeschakeld om eikels, beukennoten en kastanjes in te zamelen. Dit leverde in '42 90 ton eikels, 30 ton beukennoten en 64 ton kastanjes op.